

Отже, використовувані засоби лексичного та граматичного плану у німецьких ПО мають на меті сприяти реалізації комунікативних намірів авторів винаходів. Уніфікація мовно-стилістичних елементів у ПО приводить до вироблення специфічного стилю патентних текстів, які повинні захищати винахідників від несанкціонованих порушень їх авторських прав.

1. Задорожний В.В. Лингвостилистические особенности немецких патентных описаний / Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Львов, 1989. 2. Стрелковский Г.М., Латышев Л.К. Научно-технический перевод. М., 1980. 3. Яшинским Г.И. Структурно-синтаксическая характеристика патента как типа текста / Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. М., 1978. 4. Riesel E. Stilistik der deutschen Sprache.- 2. Durchges. Aufl.-Moskau: Hochschule, 1963. 487 S.

І.Д. Кармишева

Національний університет “Львівська політехніка”

ДО ПИТАННЯ МОДЕЛЮВАННЯ СИНТАКСИЧНИХ СТРУКТУР ВТОРИННОЇ ПРЕДИКАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

© Кармишева І.Д., 2001

“...один з результатів формального вивчення граматичної структури полягає в тому, що виявляється синтаксичний каркас, здатний підкріпити семантичний аналіз”.

Н. Хомський

Розглянуто найпоширеніші моделі синтаксичного аналізу, а саме: модель безпосередніх складових, традиційну модель членів речення, ланцюжки Пайка, вербоцентричну модель Теньєра та трансформаційну модель Хомського. Об'єктом аналізу є структури вторинної предикації, оскільки до того часу вони не аналізувались з точки зору моделювання. Трансформаційна модель Н.Хомського є найбільш вдалою для аналізу даних структур.

The article presents the most widely used models of the syntactic analysis , namely the model of Immediate Constituents, traditional model of members of the sentences, Pike's strings, verb centric model of Tenjer and Chomsky's transformational model. Structures of secondary predication are chosen as the object of analysis since they have not been analyzed from the point of view of modeling before. Transformational analysis is shown to be the most appropriate for modeling of the structures in question.

Для подання синтаксичної структури речення застосовуються такі основні моделі:

- безпосередніх складових [3],
- ланцюжків складових [18],¹

¹ Модель була розроблена Р.Лонгаком і є реалізацією та розвитком на синтаксичному матеріалі тагмемної теорії, чи тагмеміки, основні положення якої були вперше сформульовані К. Пайком і продовжують розвиватись його послідовниками.

- ланцюжків З.Херріса [17],
- дескриптивна модель Ч. Фриза [16],
- вербоцентрична модель Л. Теньєра [11],
- трансформційна модель Н. Хомського [12, 13, 14, 15].

У нашій статті зробимо спробу показати, як можна застосувати вищевказані моделі для синтаксичного аналізу структур вторинної предикації. Структури вторинної предикації в англійській мові створюються поєднанням іменної частини мови (вторинний підмет) з інфінітивом, дієприкметником, герундієм, а часто й прикметником, прислівником чи іменником, які забезпечують вторинну предикацію. Як приклад структури вторинної предикації оберемо об'єктно-предикативну конструкцію, відому в традиційній граматиці як Complex Object.

Для аналізу застосуємо такі моделі подання синтаксичних структур: традиційна модель членів речення, модель ланцюжків складових К.Пайка, вербоцентрична модель Л.Теньєра, модель безпосередніх складових та трансформаційна модель.

Кожна синтаксична теорія має свій інвентар для аналізу, наприклад, теорія членів речення оперує функціональними одиницями. Л.С. Бархударов дає критичний аналіз традиційній моделі членів речення. Він вказує, що не визначене саме поняття “члена речення”, відсутній чіткий науковий критерій розмежування головних та другорядних членів [2].

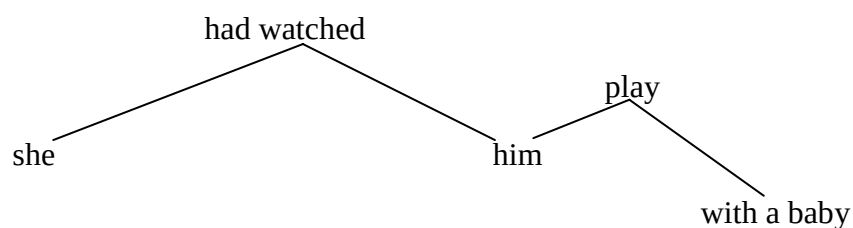
Покажемо аналіз вторинно-предикативної структури за вказаною моделлю:

She had watched him play with a baby. (D. Steel, p.269) —

She (підмет) had watched (присудок) him play (складний додаток) with a baby (прийменниковий додаток).

Даний аналіз показує функцію вторинно-предикативної структури him play, але не дає змоги визначити характер зв'язку компонентів цієї структури.

Грамматика Теньєра також оперує функціональними одиницями – актантами та сірконстантами. Вершиною моделі є дієслово-присудок. Актантами позначається підмет та додаток, сірконстанти позначають обставини. Змоделюємо наш приклад:

Вторинна предикація відображена тут у вигляді другої вершини. Однак, не можна не погодитись з критикою В. Гака: “прирівнюючи підмет до інших актантів, Теньєр зайшов занадто далеко, і більшість синтаксичних концепцій не розділяє цей крайній вербоцентризм. За цілим рядом ознак підмет не можна ототожнювати з іншими актантами; він – вихідний елемент думки, що оформлюється реченням. Ми бачили, що ігнорування специфічного предикативного зв'язку між підметом та присудком збіднило теорію Теньєра” [11].

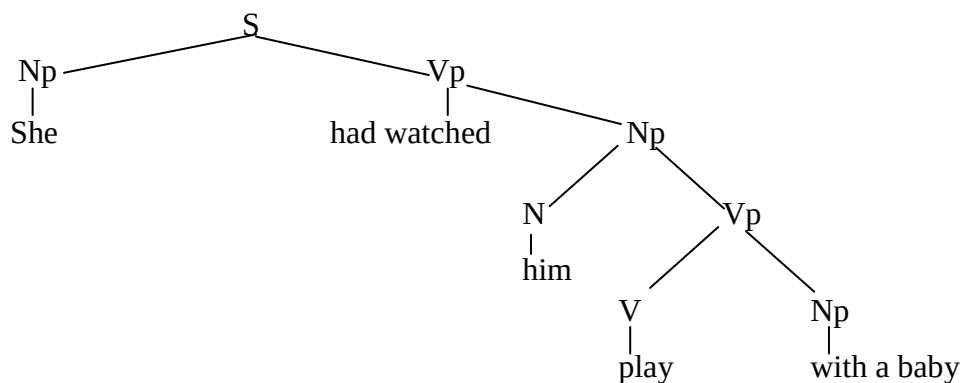
Застосуємо такі одиниці аналізу, як тагмеми (за Пайком). Тагмема відповідає синтаксичному сегменту. Сама тагмеміка також відома як ланцюжковий аналіз і вирізняється тим, що при ідентифікації тагмеми враховуються як синтаксична, так і семантична функції. Застосувавши модель ланцюжків складових, отримаємо таке подання синтаксичної структури нашого речення:

She || had watched || him play || with a baby.
 She || had | watched | him | play || with| a| baby.
 She || had | watch : ed || him | play || with| a | baby.

Це подання частково збігається з традиційним розбиттям на члени речення. Все подальша сегментація ланцюжків здійснюється в одиницях слова і морфемах.

Модель безпосередніх складових (БС), яка є панівною в дескриптивній лінгвістиці, зображає речення не як лінійну послідовність компонентів, а як ієрархію рівнів членування. Термін “безпосередні складові” було введено лінгвістом Леонардом Блумфілдом у 1933 році [3]. Л.С.Бархударов вважає дану модель досконалішою за дистрибутивну модель Фриза, оскільки вона дає змогу формалізувати відмінності між конструкціями, розмежування яких буде важким або майже взагалі неможливим в термінах моделі Фриза. Тим не менше, модель БС у ряді випадків також виявляється нездатною розмежовувати зовнішньо ідентичні, але синтаксично неоднорідні конструкції [2]. Г.Г.Почепцов дає неоднозначну характеристику методу БС. Він вказує, що цей метод є цікавою спробою структуралізації аналізу речення, оскільки має ту перевагу, що дозволяє розкрити ієрархію його елементів, їх взаємні прямі та опосередковані зв'язки. Однак, поданий як універсальний інструмент аналізу мовної структури, метод БС не приводить до виявлення специфічних структурних елементів на рівні синтаксису [8; с.14].

Спробуємо навести наш приклад за допомогою даної моделі:

Перевагою даної моделі буде те, що вона показує нашу вторинно-предикативну структуру у вигляді Noun phrase, яка в свою чергу ділиться на Noun та Verb phrase, що певним чином може імплікувати предикативний зв'язок між іменником та дієсловом.

Стосовно трансформаційної моделі слід вказати, що так само як модель БС містить дистрибутивну модель речення, але не зводиться до неї, так і трансформаційна модель речення також містить модель БС, але йде набагато далі. Суть трансформаційної моделі полягає у тому, що вона встановлює співвідношення між схемами побудови різних речень, при яких одна схема побудови вважається похідною від іншої. Трансформаційна модель розглядає структуру кожного речення і кожного словосполучення не ізольовано, а в єдиній системі, у зв'язку зі структурами інших типів речень та словосполучень.

Для Н.Хомського та інших лінгвістів, що працюють у сфері трансформаційної породжуючої граматики, трансформація – це сформульоване у вигляді правила відношення конструкцій, що виявляють певну структурну співвіднесеність. При цьому компонентна

спільність можлива, але не обов'язкова. Звідси широта і розмаїття явищ, що описуються в термінах трансформацій [8; с. 32]

Існують й інші точки зору. Наприклад, А.Н. Мороховський [7], розглядаючи поняття трансформації, зазначає, що, по-перше, це поняття можна розглядати в плані теорії мови – як аналітичну процедуру, завдання якої полягає в експлікації наявності/відсутності смислового зв'язку між словами та висловлюваннями, субстанційні чи інші параметри яких близькі чи співпадають. Він стверджує, що така процедура може проводитися не лише лінгвістами, але й будь-яким носієм мови, що інтуїтивно усвідомлює смислову близькість двох чи більше мовних одиниць.

По-друге, поняття трансформації можна розглядати в плані онтології мови, тобто вивчення смислових зв'язків між одиницями мовлення, що інтуїтивно усвідомлюються носіями мови в даний період. У процесі історичного розвитку усвідомлення такого зв'язку може привести до трансформації самої мовленнєвої одиниці в семантичному плані (наприклад, семантичне розширення сфери слова *супутник*).

Крім поняття трансформації важливими, зокрема у синтаксичній теорії Н.Хомського, є поняття глибинної та поверхневої структури. Н.Хомський зазначає, що глибинна структура може бути надзвичайно абстрактна і далека від поверхневої структури речення. Остання часто оманлива та неінформативна, у ній не завжди знаходить вираження наше знання мови, що має більш абстрактний характер. Тобто, в “стандартній теорії” Н.Хомського глибинна структура – це певний конструкт, що використовується для опису всіх реальних та потенційно можливих речень мови, з другого боку – це вихідна точка відліку для опису процесу створення конкретного речення.

Я.Вовшин вважає таке поняття глибинної структури далеко не досконалим та вказує, що глибинні структури можуть бути омонімічними лише через багатозначність чи омонімію слів, але не за синтаксичною структурою. Як приклад автор наводить трансформацію двох речень:

1. *The doctor considered the boy healthy.* Вважається утвореним зі складнопідрядного з підрядним додатковим. *The doctor considered that the boy was healthy.*

2. *The doctor considered him healthy.* Вихідним буде *The doctor considered that he was healthy*, яке буде двозначним [4, с. 9].

На нашу думку, двозначність можна зняти, якщо провести аналіз на порядок глибше, тобто вдатися до трансформації даних речень у прості, що будуть відображати елементи змісту даних речень:

1. *The doctor considered the boy healthy.* —
The doctor considered that the boy was healthy. —
The doctor considered the health of the boy. The boy was healthy.

2. *The doctor considered him healthy.* —
The doctor considered that he was healthy. —
The doctor considered the health of him. He was healthy.

У розглянутому прикладі наведені структури вторинної предикації, для аналізу яких застосування трансформаційного методу є особливо ефективним. Ефективність може бути

підтверджена тим, що сам Н.Хомський у своїй роботі аналізує за допомогою трансформацій досить складні структури, наприклад таке речення, як *The man who persuaded Jonh to be examined by a specialist was fired* (тут, до речі, також знаходимо структуру вторинної предикації, а саме Complex Object – *Jonh to be examined*) [15]. Інші ж автори застосовують їхні моделі лише для аналізу простих, переважно монопредикативних речень.

Трансформаційний метод прийнято визначати як метод подання синтаксичної структури речення, що ґрунтується на виведенні складних синтаксичних структур з простіших за допомогою невеликого набору правил перетворення (трансформацій) [6]. У динамічних моделях трансформаційного типу застосовуються такі правила: топікалізації (оформлення теми повідомлення), предикативізації (оформлення присудка чи реми), релятивізації (введення підрядного відносного), рефлексивізації (вживання зворотнього займенника), номіналізації тощо. Визначити межі дій тих чи інших правил допомагають експериментальні методи, які полягають у пробах на збереження граматичної правильності при заміні одного елемента речення іншим, виключення чи введення компонентів, перефразуванні тощо.

Структури вторинної предикації імпліцитно є носіями більше ніж одного плану предикації, тобто двох (чи більше) предикативних одиниць, тому вони є досить складними для аналізу. Специфічність цих структур полягає у можливості конденсації формальних засобів вираження семантичного вмісту порівняно з відповідними підрядними реченнями. Тому для їх розгляду ми використовуємо трансформаційний метод із застосуванням правила предикативізації при трансформованні. Розглянемо основні типи таких структур :

1) *She didn't want **her to see** the general there...*(D. Steel, p.231)

(об'єктний інфінітивний комплекс) —————

She didn't want that she noticed the general there. —————

She didn't want that somebody noticed something. Somebody noticed the general.

2) ***You** can't be expected **to spend** the next year in Manchuria.* (D. Steel, p.215)

(суб'єктний інфінітивний комплекс).—————

They cannot expect that you will spend the next year in Manchuria. —

They cannot expect something. You will spend the next year in Manchuria.

3) *...she stood where she was, **with tears streaming down her cheeks...***

(незалежний дієприкметниковий комплекс) (D. Steel, p.205). ———

She stood where she was and tears were streaming down her cheeks. —

She stood where she was. Tears were streaming down her cheeks.

4) *... the rains made it difficult **for tanks to maneuver**...*(D. Steel, p.463)

(конструкція for+to+інфінітив). ———

The rains made difficulty and tanks could not maneuver. ———

The rains made difficulties. Tanks couldn't maneuver.

Суть трансформації тут полягає у тому, що при застосуванні правила предикативізації відбувається оформлення присудка вторинно-предикативної структури, що призводить до утворення окремої предикативної одиниці і вказує нам на те, що речення з даними структурами містять кілька планів предикації.

Тобто, зробивши огляд таких найпоширеніших моделей синтаксичного аналізу, а саме традиційної моделі членів речення, ланцюжків складових К.Пайка, вербоцентричної моделі Л.Теньєра, безпосередніх складових та трансформаційної моделі Н. Хомського, приходимо до висновку, що не всі моделі однаково ефективні для аналізу певних синтаксичних структур. Як правило, проблематичними для аналізу є складні синтаксичні структури, прикладом яких можуть бути вторинно-предикативні структури. Більшість же авторів, які розробляли вищезгадані моделі, показують їх використання на простих реченнях, які не становлять переважно труднощів для їх аналізу та розуміння [11, 16, 17, 18]. Проблематичними вважаються такі речення, де ми маємо справу з проблемою двозначності, відомі в англістиці як *ambiguous sentences*. Застосування моделі аналізу за БС розв'язує дану проблему. Проте такі речення не є єдиною проблематичною сферою синтаксису. Проблема двозначності, скажімо, можна вирішити, застосувавши прийом розгляду даного речення в контексті.

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що трансформаційна модель Н.Хомського є найбільш вдалою для аналізу структур вторинної предикації, оскільки вона найчіткіше розкриває їх суть, тобто показує наявність предикативного зв'язку. Трансформуючи речення з даними структурами у прості, ми наводимо і їх глибинну структуру, і кількість предикативних планів.

1. Ахманова О.С. *Словарь лингвистических терминов*. М., 1969.
2. Бархударов Л.С. *Структура простого предложения современного английского языка*. М., 1966.
3. Блумфилд Л. *Язык*. М., 1968.
4. Вовшин Я.М. *Трансформационный синтаксис глагольных конструкций современного английского языка*. Минск 1983.
5. Касевич В.Б. *Элементы общей лингвистики*. М., 1977.
6. *Лингвистический энциклопедический словарь*. М., 1990.
7. Мороховский А.Н. *Слово и предложение в истории английского языка*. К., 1980.
8. Почепцов Г.Г. *Конструктивный анализ структуры предложения*. К., 1971.
9. Секерина И.А. *Американские теории синтаксического анализа предложения в процессе понимания // Вопросы языкознания. № 3, 1996. С. 100-138.*
10. *Теоретическая грамматика английского языка*. Л., 1983.
11. Теньер Л. *Основы структурного синтаксиса*. М., 1988.
12. Хомский Н. *Синтаксические структуры // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. II*. М., 1962.
13. Хомский Н. *Аспекты теории синтаксиса*. М., 1972.
14. Chomsky N. *Syntactic Structures*. The Hague: Mouton, 1957.
15. Chomsky N. *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge: MIT Press, 1965.
16. Fries Ch. *The Structure of English*. New York, 1952.
17. Harris Z.S. *Methods in Structural Linguistics*. Chicago, University of Chicago Press, 1951.
18. Pike K. *Language in Relation to a Unified Theory of the Structure of Human Behaviour*. The Hague: Mouton, 1967.
19. Danielle Steel. *Wanderlust*. New York, 1987.